

**Tisíciletému kulturnímu rázu naší země hrozí zčásti smrtelné nebezpečí
radikální transformace až zkázy.**

Byl jsem po celý život kulturním optimistou. Umožňovalo to překonávat různá úskalí minulosti. V současné době se začínám bát. Nebezpečí nehrozí všude se stejnou intenzitou, mnohde se jeví být vše relativně v pořádku, což vytváří klamné sebeuspokojení. Vyjdu přirozeně z Prahy, města nejkrásnějšího a nejlíbeznějšího, jež je ohrožováno stále sílícími antikulturními tlaky. Umožňuje je relativně slabý památkový zákon bez prováděcího nařízení, jednostranné zrušení tzv. Horákovy vyhlášky, bez požadované adekvátní náhrady, nedostatek územního plánu historického jádra a navíc ještě nejistota v rozhodování a ideová zmatenost některých památkářů. Proti souboru těchto negativních prvků nestojí vlastně žádný výrazně pozitivní. V současné době je pražská městská památková rezervace předmětem opětovných útoků, které si někdy počínají od samotného počátku nevybíravým, nesolidním způsobem. Příkladem za mnohé je vyobrazení na straně 5. čísla 5-6/1998 časopisu Fokus zachycující pomocí fotomontáže vztah nejmenší pražské rotundy sv. Longina a nově vznikajícího „Longin! Business Center“. Rotunda je tu programově předimenzována, takže pomalu převyšuje novostavbu. Stačí pohlédnout na postavičky chodců, proti nimž vystupuje rotunda jako monumentální architektura, do jejíhož vstupu by se dalo vjet automobilem.

Lze ještě připomenout probíhající přestavbu Trautmannsdorfsého paláce v souboru dochované historické zástavby staroměstské na architektonicky vysoce exponovaném Mariánském náměstí. Děje se tak přes jednoznačnou vyslovenou ideovou vůli všech odborníků.

Přejdu nyní do druhého největšího města státu Brna, kde přímo v centru rezervace se uskutečnily urbanistické i architektonické zásahy, které lze vysvětlit pouze okázalým pohrdáním architektonickými hodnotami minulosti.

Nesrovnatelně větší devastace již se uskutečnila a dramaticky hrozí naší kulturní krajině, jež přes dílčí jizvy a šrámy minulosti dosáhla evropské ba světové proslulosti všude tam, kde se zapojila do soudobého života bez brutálních ničivých zásahů. Až do nedávné doby neměli jsme totiž možnost si uvědomit šílené hrůzy ničících transformací v důsledku dolování, vojenských újezdů a hraničních pásem. V současné době stačí k tomu Autoatlas České republiky v měřítku 1 : 100 000, či příslušné sekce turistických map. Vzpomínám, jak jsem za děsivé bouře projížděl zrušeným vojenským územím z Lazní Kynžvart do Kyšperka nad Ohří. Byla tu liduprázdná krajina, kde vysoké bolševníky navazovaly předdějinnou atmosféru.

Uprostřed této podivné pustiny stávala farní ves Vranov, připomíná ještě před koncem 12. století, tedy původně s románským kostelem. Zmizela beze stop. To je vlastně jen drobný příklad, který bude možno v budoucnu alespoň historicky napravit archeologickým výzkumem. V rozsáhlých územích dolů a výsypek byla kulturní atmosféra odepšana. Vystřídalo ji jakési děsivé kulturní peklo. Lehce odlišná je situace vojenských cvičišť, kdy zbyla působivá krajina, ale se zničenou kulturní infrastrukturou. Stačí pohlédnout na krásné historické město Kadaň. Na jedné straně ho škrtní doly, hned za Ohří po několika málo kilometrech začíná Doupovsko, kdysi krajina s dochovaným historickým organizmem osídlení, s kostely, zámky, starými cestami. Některé kostely na vnějších

okrajích vojenského území zůstaly zachovány, ovšem v devastovaném, stále ohroženém stavu. Připomenu na západním okraji Doupovského území vrcholně barokní kostel ve vsi Svatobor, nádherného staročeského jména. Autorem byl F.M. Kaňka. Před desetiletími jsem kdesi četl, že kostel vyhořel. V rámci zpracování okresu Karlovy Vary jsem dohodl s náčelníkem vojenské ubytovací zprávy, že mi umožní návštěvu některých z těchto kostelů, které tehdy ještě stály. Vzpomínám, že mne zvláště přitahovala Kostelní Horka po jižní straně území, jejíž dominantní terénní situace a historické údaje naznačovaly dávný původ. Bohužel z důvodu mi neznámých došlo k výměně velitelů a tento námět nebylo možno uskutečnit.

Doupovsko je bohužel jedním z přemnoha příkladů. Vzpomenu ještě jedinečné Šumavy, zde například na jednom břehu Vltavy bylo vojenské cvičiště, na druhé v nevelké vzdálenosti pohraniční pásmo. To vše je hrozná minulost. Jsem přesvědčen, že žádná evropská kulturní země nebyla postižena tak rozsáhlou velkoplošnou zkázou.

Upozorňuji na ni proto, že její pokračování hrozí každým dnem více a více zejména na rozsáhlých plochách západních a severních Čech, v současnosti. Stojí tu nedohledná řada architektonicky důležitých kostelů z rozmanitých slohových období, často v mimořádné urbanistické situaci, středověkých tvrzí a zámků, které jsou v přítomné době funkčně opuštěné a postupně se rozpadají. Tragický případ opuštěných zámků se neomezuje pouze na někdejší pohraničí. V současné době hrozí uvedeným objektům rychlá zkáza, což podstatně rozšíří plochy již devastovaných území. Bude to znamenat, že uprostřed střední Evropy vznikne jakási kulturní pustina, step, bez architektonických hodnot, v děsivém kontrastu s krajinou našich bezprostředních sousedů. Jsem si plně vědom, že tuto hrozící zkázu nelze odvrátit ihned hromadnými celkovými regeneracemi. Na takové operace nemáme prostředky. Je však přesto nezbytné zahájit akci poznání, zhodnocení současného stavu, evidovat ho a učinit okamžitá opatření, aby tento děsivý kulturní rozklad byl zastaven. Někde bude třeba zazdíť vstupy a okna, provést provizorní dílčí zastřešení, či statické zabezpečení podepřením a podobně. Bylo by nutné vytvořit k tomu účelu malý kolektiv stavebních odborníků, nadšených a nezištných, kteří by nakonec zpracovali návrhy na zabezpečení, jehož realizace by ovšem musela probíhat rovněž s minimální ekonomickou náročností.

Tento můj námět není žádnou novinkou, již před několika léty jsme ho společně vypracovali s ing. Janem Woltzem z Brna. Tehdy dokonce se zdálo, že pro tyto dílčí záchrany byly k dispozici dosti vysoké finanční prostředky.

Musíme si uvědomit, i nesporný morální vliv jaký tato opatření budou mít na prostředí jednotlivých objektů. V převaze případů začátek záchrany vyvolá nejen zájem místních občanů, ale i snahu o praktickou pomoc a spolupráci.

Bylo by možno do nekonečna psát o těchto již nastalých a hrozících kulturních hrůzách, bylo by to stále stejné.

Závěrem dovolím si upozornit na jednu svrchovaně závažnou skutečnost, totiž na krajinné plánování, jež by do budoucna umožnilo plnou regeneraci určitých území, jež nebyly zkázou přímo dotčeny. Mám bezprostředně na mysli např. údolí Chomutovky od Postoloprta do Chomutova, místy rázu přírodního parku s hustým sledem historických sídel s velmi pozoruhodnými architekturami. Připomínám, že ve vsi Nehasicích s krásným gotickým kostelem se před válkou rodil nejlepší chmel v Evropě. Území bylo svého času ohroženo výsypkou.

doc.JUDr.PhDr. Dobroslav Líbal, Dr.Sc.

